

SOSYOBİYOLOJİ

Murat ÖZKUL
Psikolog

Sosyobiyoloji bilimi son 10-15 yıl içinde doğmuştur. Bu ekol, toplumsal davranışların altında yatan biyolojik etkenleri konu alan bir bilimsel disiplindir.

Bilindiği gibi, karınca, arı gibi bazı hayvanların toplumsal yaşamı biyolojik olarak cereyan eder. Ayrıca birçok gelişmiş hayvanlarda ananın yavruları için fedakarlık yapması gibi diğergâm, yani başkasına yardım edici bir davranış şekli görülebilir. Sözgelimi kuluçkaya yatan tavuk, çıkacak yavrularına zarar vermemek için yumurtaların üzerinden kalkmaktansa açlıktan ölmeyi yeğ tutabilir. Buna paralel bir eğilimin insan tabiatında da varolduğu konusunda görüşler ileri sürülmektedir. İnsanın da yaşamboyu süren kendini yorucu ve hırpalayıcı çabalarının altında da benzer şekilde bir diğergâmlık, yani toplumsal yaşama veya en azından kendi soyuna katkıda bulunma eğiliminin davranışlarını güdüleyici bir unsur olduğu görüşünü ileri sürenler bulunmaktadır.

Hayvanlar arasında görülen diğergâm davranışlar ilk bakışta doğal ayıklanma (natural selection) ilkesine aykırı görülebilir. Şöyle ki doğal ayıklanmaya göre her canlı kendisi için en elverişli yaşam koşullarına ulaşmayı gözetir. Başka bir canlı için kendi koşullarından en ufak bir fedakarlık yapması beklenemez. Öte yandan bir hayvan, yavruları yani kendi soyu için fedakarlık yaptığında aslında kendi genlerini yaşatmak için kendi yaşamından özveride bulunmakta, yani bir yerde yine kendini gözetmiş olmaktadır. İnsanlarda da bu türden bir özveri eğilimi şüphesiz mevcuttur.

Önceleri insanın sosyal yaşantısının, salt içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısından kaynaklandığı ve bu yapının evrimleşmesi sonucu oluştuğu görüşü hakimdi. Sosyobiyoloji bu görüşe tepki olarak doğmuş olabilir. Bu bakımdan, insana uygulanan tüm sosyobiyoloji ilkeleri, önceki kültürel belirleyicilik ilkelerine biraz ters düştüğü

için şiddetli eleştirilere ve tartışmalara konu olmaktadır. Aynı zamanda sosyobiyolojik görüşlerin toplumsal düzeyde daha değişik bir şekilde yorumlanması, ırkçı ideolojilere kaynak teşkil edebilir.

Tanınmış sosyobiyolog Edward O. Wilson 1978'de yazdığı Pulitzer Ödülü kazanmış olan kitabında insanlardaki kadın erkek farklılaşmasının biyolojik kökenleri hakkında açıklamalar yapmaktadır. Zamanımızda, "Kadınların Özgürleşme Hareketi" (Women's Liberation Movement) nin düşünsel ve duygusal yönden büyük önem kazandığı ve taraftar topladığı bir ortamda, yazarın konuya ilişkisi, alışılmamış açıklamalar yapması Batı'da büyük şok dalgaları yaratmıştır.

Aşağıda bu kitaptan özet alıntılar verilmektedir.

Cinsel işbölümünün izleri insan anatomisinde yatar. Erkekler, bütün insan ırklarında, kadınlardan ortalama %20-30 oranında daha ağırdır. Kıyaslanabilen spor dallarında, kadın ve erkeklerin elde ettikleri rekorlar arasında fark belirgindir. Ortalama olarak erkekler kadınlardan daha kuvvetli ve daha süratlidir. Kol ve bacaklarının oranı, iskelet kıvrımları ve kaslarının yoğunluğu bakımından erkekler, koşma ve fırlatma eylemleri için daha elverişlidirler. Bu nitelikler eski atalarımızın avcı-toplayıcı erkek niteliğine uygun düşer.

MEMELİ HAYVANLAR BİYOLOJİSİ

Erkek ve dişi arasındaki ortalama mizaç farklılaşması bütün memeli hayvanlar biyolojisi için geçerlidir. Dişiler genel bir grup olarak daha az girişken ve daha az saldırgandırlar. Bu farklılaşmasının oranı kültürel yapıya göre deği-

şıklık gösterir. Bu oran, bir uçta, çağdaş demokrasi ülkelerinde istatistik olarak gözlenebilen mizaç farklılaşması olarak belirirken, diğer uçta, bazı ataerkil toplumlarda kadının mutlak köle pozisyonuna girmesi arasında kültürel yapıya bağlı olarak değişiklikler göstermektedir.

Erkek ve kadın arasındaki fizik ve mizaç farklılaşması kültürel yapıda erkeğin evrensel baskınlığı olarak yansımaktadır. Tarihsel kayıtlarda kadınların erkeklerin politik ve ekonomik yaşamlarını kontrol ettikleri hiçbir insan topluluğuna rastlanmamaktadır.

Antropologların inceledikleri insan toplumlarının yaklaşık % 75'inde gelinin kendi ailesinin bölgesinden ayrılıp kocasının bölgesine gitmesi beklenirken, sadece % 10'unda bunun tersi bir değişim görülmektedir. Soyun erkek tarafından devamı olayına, kadın tarafından devamına göre kültürlerle en az beş kere daha sık rastlanmaktadır. Tarihte geleneksel olarak kabile reisi, şaman, hakim ve savaşçı rollerini hemen her zaman erkekler yüklenmiştir. Bu görevlerin modern teknokratik eşdeğerleri, bugün sanayi devletlerini, dev şirketlerin başkanlıklarını ve dinsel kuruluşları yönetmektedir. Kadın ve erkek arasındaki psikolojik farklılaşmalar yaşamlarının ilk evrelerinden itibaren görülmeye başlar. Genel olarak kadınlar daha sosyal (uzlaşıcı), fiziksel olarak daha az atılgan ve daha az cüretkardirler. Örneğin kızlar doğdukları andan itibaren erkeklerden ortalamada daha sık gülerler. Yeni doğmuş kız çocukları erkek yaşlarından daha sık gözler kapalı, refleksif gülme tepkisi gösterirler. Bu huy daha sonra karşısındakine yönelik, iletici gülcüklere dönüşür. Böylece sık gülcükler kadınlığın belirgin bir niteliği olur ve bu durum ergenlik ve yetişkinlikte de devam eder.

GİZLİ FARKLILIKLAR

Kız ve erkek çocuklarda doğuştan gelen farklılıkları araştırmaya yönelik yapılan büyük bir bebek grubu araştırmasında bir kampta bütün çocuklar müdahale edilmeksizin fakat kontrollü bir gözlemlerle incelenirler. Erkek çocuklar kızlardan daha fazla etrafa yayılma ve gözden kaybolma eğilimi gösterirler. Büyük erkek çocuklar yetişkin avcı erkeklerle yaşlıları kız çocuklarının toplayıcı kadınlara olduğundan daha sık katılma eğilimi gösterirler. Erkek çocuklar daha sıklıkla mücadeleci, kaba ve sert oyunlara girerler, ve açık saldırganlık gösterirler. Yetişkinlerle daha seyrek temasta bulunurlar. Kızlara oranla daha az sevgi ve ilgi arayışı içindedirler.

Batı kültürlerinde erkek çocuklar kızlardan daha cüretkâr ve genellikle daha saldırganlardır.

Bu nitelik çok belirgindir ve genetik bir kökenden kaynaklanabilir. İki-iki buçuk yaşlarında, çocuklarda görülen sosyal oyunun ilk evrelerinden itibaren erkekler gerek söz ve gerekse eylem bakımından daha saldırganlardır. Onlar yaşlıları kızlardan daha fazla düşmanca fantaziler (hayaller) kurarlar ve diğer erkeklerle yönelik yapmacık kavga taklidi, açık tehdit ve fiziksel saldırı eylemlerine girerler. Bu farklılaşmaların değişik kültürlerde mevcut olduğu saptanmıştır. Bu tür davranışlar, erkek çocukların, aralarında, gerçek veya sembolik daha fazla güç mücadelesine girme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

1940 ve 50'lerde İsrail'deki Kibbutz hareketinde yöneticiler tam bir cinsel eşitlik politikası benimsemişler ve kadınları daha önce yalnızca erkeklerle özgü olarak bilinen işlere girmeye teşvik etmişlerdir. Bu politika bir süre etkili olmuş ancak daha sonra gelen nesilde kızların -herne kadar yeni bir kültür içinde doğup eğitilmişlerse de- tekrar geleneksel kadın rollerine dönme eğilimleri ortaya çıkmıştır.

Belki aklımıza şöyle bir soru gelebilir: Doğa neden erkek-dişi olmak üzere iki cinsli bir sistem geliştirmiştir? Üreme ve neslin devamlılığı işlevleri farazi olarak, doğada tek cinsin bulunduğu bir sistemde çok daha kolay ve basit bir şekilde gerçekleşebilir.

Görünüşte, üreme olayını büyük ağırlıkla dişi üstlenmiştir. Bu sürece erkeğin çok küçük fakat zorunlu bir katkısı gereklidir. Öte yandan doğacak yavrular yarıyarıya erkeğin niteliklerini taşıyacaklardır. Bazı memeli hayvanlarda "harem" sistemi olarak adlandırabileceğimiz bir sistem vardır. Grubu içinde en baskın olan erkek hayvan diğer erkekleri gruptan kovarak gruptaki bütün dişileri dölleme hakkını kazanır. Baskın hayvan tarafından gruptan ayrılmaya zorlanan diğer bütün erkeklerin hiçbirisine nesillerini sürdürme olanağı tanınmaz. Bu düzen -herne kadar kovulan erkekler için biraz trajik görünüyorsa da- aslında son derece başarılı ve etkili bir doğal ayıklama yöntemidir. Burada dişi nesli sürdürme ajanı, erkek ise doğal ayıklama ajanı olmaktadır. Dolayısıyla dişinin üretkenliği, erkeğin ise mücadeleciliği üst derecede önem kazanmaktadır. Doğa burada neslin gelişmesi ve mükemmelleşmesi görevini ise ağırlıkla erkeğe vermiştir. Şüphesiz ki bunlar birbirlerini tamamlayıcı ve eşit derecede önemli görevlerdir.

Bütün bunlardan görüldüğü gibi doğa burada da kendine özgü, amaçlı, bilinçli ve aynı zamanda son derece karmaşık bir sistem geliştirmiştir. Bu sistemler, sosyobioloji gibi bilim dalları haline getirilerek derinliğine incelendiğinde hayret verici olgular ortaya çıkabilir.